

УДК 37.03.8

Коломієць Б. С.

СПРЯМОВАНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

А Представлені педагогічні умови формування навичок самоосвіти при існуючих педагогічних умовах отримання класичної освіти під час навчання у закладах вищої освіти. Під час професійної підготовки студенти закладів вищої освіти не мають змоги самостійно спрогнозувати результати власної навчальної діяльності, активованої та заохочуваної всіма наявними педагогічними умовами на всебічне формування самоосвітньої компетентності, тому виникають ризики до пошуків полегшених шляхів отримання готових навичок за допомогою мережі Інтернет.

Ключові слова: педагогічні умови; самоосвіта; «гайд»

Актуальність проблеми. Завдяки проведеному автором аналізу поняття «самоосвіта» у попередніх публікаціях, нам вдалося визначити, що найбільший вплив на процес формування самоосвітньої компетентності мають саме педагогічні умови, що або сприяють формуванню самоосвітньої компетентності, або сповільнюють його.

Аналіз попередніх досліджень. Поняття «самоосвітня компетентність» розглядаємо як інтегровану якість особистості, що характеризується наявністю певним чином організованих і структурованих знань, самоосвітніх умінь і навичок, мотивів, інтересу до самовдосконалення, досвіду самостійної діяльності, спрямованістю на освіту впродовж життя, ціннісних орієнтацій, що дозволяють їй успішно вирішувати питання власної самореалізації, самовиховання та саморозвитку [1].

За положеннями, обґрунтованими Н. Бухловою, яка розглядає структуру самоосвітньої компетентності як:

1. Розуміння власних потреб на підставі самоаналізу, самопізнання, самообліку сильних і слабких сторін своєї діяльності.
2. Уміння розробляти та виконувати програми самоосвіти з урахуванням власних потреб і потреб суспільства.
3. Впорядкування власних знань, знаходження зв'язків між ними, виявлення певних прогалин.
4. Критичне ставлення до будь-якої отриманої інформації.
5. Вироблення власної позиції в процесі отримання знань.
6. Гнучкість застосування знань.
7. Уміння вирішувати різноманітні проблеми.
8. Наявність інформаційної культури: вміння відбирати, обробляти, зберігати й продуктивно використовувати інформацію.

9. Організація власних прийомів самонавчання.

10. Представлення отриманого в процесі самоосвіти результату.

11. Вміння співпрацювати з оточуючими на основі діалогу.

12. Здобувати знання шляхом колективної діяльності.

13. Толерантне ставлення до опозиційної точки зору.

14. Уміння використовувати нові технології інформації та комунікації.

15. Сформованість установки на соціальну відповідальність людини перед собою, суспільством, культурним середовищем.

16. Спрямованість на постійний саморозвиток, уміння переборювати труднощі, невпевненість.

17. Адекватне оцінювання значення здобутих знань у власній діяльності.

18. Відповідальність за організацію власної самоосвіти.

19. Постійний самоаналіз і самоконтроль за самоосвітньою діяльністю.

20. Уміння коригувати, вдосконалювати власні результати, отримані під час самоосвіти [там само].

Погоджуємося з положеннями, вказаними вище, і вбачаємо у спрямованості дослідження автора ідеалістичний підхід, коли весь спектр перерахованих компонентів спрямований на внутрішні структури й утворення, проте не треба відкидати зовнішні чинники, що сприяють або сповільнюють процес самоосвіти та формування самоосвітньої компетентності загалом й самоосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов зокрема.

На нашу думку, педагогічні умови, наявні під час навчання у закладах вищої освіти (ЗВО), сприяють формуванню са-

моосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Ми опираємося на звичну логіку дослідження причинно-наслідкових зв'язків, коли майбутній учитель не зміг би самостійно здобувати знання без доступу до літератури загалом та до методично оформленого списку необхідної до самостійного опрацювання літератури, спрямованої на формування вмінь і навичок самоосвітньої компетентності зокрема. Наявність методичних матеріалів до кожного заняття, а також розвиток умінь студентів до їх результативного опрацювання вважаємо ефективними та дієвими педагогічними умовами створеними для студентів у ЗВО.

Стверджуємо що, крім внутрішніх сформованих структур та алгоритмів дій, крім умінь і навичок самоосвітньої діяльності, крім наявності певного рівня сформованості самоосвітньої компетентності, необхідно створити сприятливі зовнішні умови (зокрема педагогічні) для проведення самоосвітньої діяльності, тобто для практичної реалізації результатів формування самоосвітньої компетентності. До того як навчитися працювати з інформацією, до неї має бути доступ і мають сформуватися навички роботи з нею – не тільки читати її, але й розуміти та знаходити сфери практичної реалізації. Вважаємо необхідним поєднати теорію з навичками знаходження способів і творчим потенціалом для її реалізації у повсякденному житті та професійній діяльності.

Доступ до інформації – це перша ланка на шляху формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Наступна складова – вміння обробляти доступну інформацію. Третій елемент – це сприятливі умови до проведення самостійної роботи. Вважаємо, що це – три основи формування самоосвітньої компетентності загалом і самоосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов, зокрема.

Згідно з Л. Білоусовою та О. Кисельовою, існують такі функції самоосвітньої компетентності педагога:

- мотиваційна (визначає активність учителя, його самоактуалізацію й самореалізацію);
- розвивальна (зумовлює саморозвиток педагогічних і професійно важливих якостей і здібностей);
- пізнавальна (спрямовує на систематизацію знань, на пізнання та самопізнання);
- інформативна (орієнтує в потоках різноманітної інформації, допомагає оцінювати значущість або другорядність інформації);
- методологічна (полягає в спрямуванні діяльності вчителя на теоретичне осмислення й наукове дослідження педагогічного процесу, особливостей професійного зростання вчителів);
- діагностико-прогностична (спрямовує вчителя на оволодіння й реалізацію методик моніторингу педагогічного процесу, професійного розвитку, рівня становлення власної самоосвітньої компетентності);
- комунікативна (зумовлює активність у сферах міжособистісної та педагогічної комунікації);
- рефлексивна (полягає в самозвітуванні щодо результативності самоосвітньої діяльності, визначенні напрямів її вдосконалення);
- адаптаційну (спрямовує ефективну адаптацію вчителя у сфері педагогічної діяльності в інформаційному суспільстві);
- інтерактивна (формує активну самостійну і творчу діяльність особистості, яка веде до її саморозвитку, самореалізації) [2].

Погоджуємося з авторами та маємо вказати на внутрішню спрямованість функцій самоосвітньої компетентності майбутніх учителів. Отже, логічно припустити, що результати формування самоосвітньої компетентності будуть мати суто внутрішні структури та компоненти. Звернемося до роботи О. Г. Щолок [3], у якій автором були виокремлені такі компоненти самоосвітньої компетентності (табл. 1):

Таблиця 1

Компоненти структури самоосвітньої компетентності

Компонент	Характеристика
Мотиваційно-ціннісний	Передбачає активність, прагнення до самовдосконалення в інтелектуальній сфері; усвідомлення самоосвіти як особистісно та суспільно значущої діяльності; внутрішню потребу в систематичному оновленні й збагаченні професійних знань; емоційно-вольовий механізм щодо подолання труднощів під час самоосвітньої діяльності; наявність ціннісних орієнтацій і мотивів здійснення самоосвіти.
Організаційний	Чітка побудова самоосвітньої діяльності, цілеспрямованість, самокерування, рефлексія в пізнавальній діяльності; цілепокладання (орієнтація, визначення мети); раціональне планування й організація самостійної пізнавальної діяльності (проекування власних дій, регламентація часу, вибір форм, методів, джерел самоосвіти, створення оптимально сприятливих умов для самоосвіти та організація робочого місця).
Процесуально-інформаційний	Самокерування рухом від пізнавальної мети до результату засобами самостійно організованої пізнавальної діяльності, функціональність знань, умінь, навичок, їхнє самостійне вдосконалення; інформаційно-пошукові (пошук, відбір потрібної інформації), навчально-інформаційні та технологічні вміння (ефективне й раціональне використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій для роботи з інформацією); здатність і готовність працювати з інформацією, інформаційними технологіями з метою власної самоосвіти, самореалізації.
Контрольно-рефлексивний	Уміння самоаналізу та самооцінки, самоконтролю та саморегуляції, рефлексії (самозвітування щодо результативності роботи, розроблення нових завдань для наступного циклу самоосвіти, визначення напрямів удосконалення власної самоосвітньої діяльності)

Згідно з наведеною вище табл. 1, виділяємо саме внутрішні компоненти самоосвітньої компетентності: мотиваційно-ціннісний, організаційний, процесуально-інформаційний, контрольо-рефлексивний. Таких досліджень достатня кількість, різниця в яких полягає саме в переліку компонентів.

Викладення основного матеріалу. З огляду на вищевказане, ми зустрілися з ідеалістичним підходом розуміння самоосвітньої компетентності, проте, сьогодні висуває нові вимоги до результатів навчання. Сучасному студенту – майбутньому вчителю іноземних мов, точно є недостатнім результат самостійної навчальної діяльності у вигляді сформованих внутрішніх структур: самонавчання; вміння організувати власну навчальну діяльність; мати мотивацію до її проведення; самокерувати рухом від пізнавальної мети до результату; вміння самооцінки.

Ми – сучасні педагоги, вчителі, викладачі – маємо відійти від ідеалістичного розуміння процесу формування самоосвітньої компетентності, якщо дійсно бажаємо навчити наших послідовників самостійно навчатися.

Нам потрібно представити результат процесу формування самоосвітньої компетентності не тільки як особистісно цінний, але й економічно перспективний.

Тобто маємо на увазі, що більшість студентів відмовиться від роботи над собою, щоб навчитися самостійно вчитися. Треба дати відповідь на запитання: Чого бажає сучасний студент?

Щоб отримати відповідь на це запитання, нам необхідно звернутися до практики. Лише під час практичних занять, коли безпосередньо працюємо зі студентами, коли бачимо їхнє бажання або відсутність бажання до вивчення профільних і непрофільних дисциплін, отримуємо можливість визначити їхні потреби у результаті навчання.

Сьогодні змінює форми навчання: за допомогою Інтернет-ресурсів сучасні освітяни перетворюються на самоосвітян. Адаптують можливість здобуття готових навичок до виконання певної дії без теоретичної та практичної підготовки за допомогою «гайдів». «Guide» – з англ. «путівник», що містить конкретні вказівки та рекомендації для досягнення очікуваних результатів [4].

Вони можуть містити інструкції до виконання непотрібних або необхідних майбутньому вчителю дій, від виготовлення приладдя для флеш-накопичувача [5]; до необхідних майбутньому вчителю навичок правильної вимови [6].

Таким чином, сучасний студент за 2 хвилини перегляду відеоматеріалу з аудіовказівками отримує доступ до готового результату у вигляді «гайду» від сторонньої особи, яка не обов'язково є спеціалістом у галузі. «Гайд» невідомо ким підготовлений, незрозуміло, з якими цілями та метою, не ясно, чи він правильний або містить помилки, але це – готовий результат навчання, теоретично та методично необґрунтований, нерецenzований, проте результат.

На нашу думку, сучасні викладачі мають, принаймні, знати про існування такого виду подачі інформації. Ми не називаємо це викладанням, «гайди» не містять ні методич-

ної, ні дидактичної складової, проте швидкість і практичність їх застосування, доступність обумовлюють популярність і широке використання сучасними студентами.

Вважаємо, що студенти, які використовують «гайди» з метою навчання, поділяються на 2 категорії:

- 1) студенти, які замінюють навчання «гайдами»;
- 2) студенти, які доповнюють навчання «гайдами».

Завдяки поділу всього студентства на підгрупи, отримуємо можливість визначити ризики та переваги відповідних підгруп.

Так, перша підгрупа студентів ризикує найбільше, адже за умови доступності відповідних матеріалів та їх використання у вигляді заміни класичного навчання, вони пропускають заняття або не працюють, під час їх проведення викладачем, оскільки вважають, що за декілька хвилин отримають необхідні знання та навички з Інтернету. Вони відкидають методичну та теоретичну складові навчальної дисципліни, переслідуючи мету: одразу отримати практичну навичку – практичний результат. У них не формуються наскрізні зв'язки із суміжними предметами, вони отримують відірвану від навчання, відокремлену, необґрунтовану навичку. Просто вміння виконувати певну дію, що є найнижчим рівнем навчання – мавпування, повторення без усвідомлення причин і наслідків. І це в найкращому випадку, адже існують «гайди», що містять помилки, неточності, рекламне замовлення, злий намір, некомпетентність автора та багато іншого.

Таким чином, використання мережі Інтернет із метою самостійного навчання містить як спокуси, так і ризики, що полягають у:

- 1) невідповідності наявного Інтернет-матеріалу поставленим цілям і завданням навчальної дисципліни у закладі вищої освіти;
- 2) можлива помилковість матеріалу;
- 3) при перегляді «гайдів» відкидаються як методичні, так і теоретичні складові подання матеріалу;
- 4) автор матеріалу не обов'язково є дипломованим спеціалістом у цій галузі;
- 5) «гайди» містять лише практичну складову виконання певної задачі або вирішення конкретного запитання;
- 6) відсутність рецензування спеціалістами.

Цей короткий перелік ризиків може бути доповнений іще багатьма, проте ставимо за мету визначення спрямованості педагогічних умов формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов, і все описане вище дає нам змогу визначити, що педагогічні умови навчання у ЗВО спрямовані на формування внутрішньої частини комплексу самоосвітньої компетентності, в той час як мережа Інтернет сповнена далеко не завжди компетентними та професійними «гайдами» практичного спрямування.

Сучасні педагоги, вчителі, науковці спрямовують власні інтелектуальні сили на вирішення питань мотивації студентів для формування їхніх навичок самостійної навчальної роботи та самоосвітньої компетентності, проте відсутні вказівки на можливості їхньої практичної реалі-

зації в повсякденному житті. Тому комплекс самоосвітньої компетентності вбачається студентами як непрактичний, такий що не відповідає кількості затрачених зусиль і часу його результатам.

Ми вказуємо причину відсутності бажання роботи над комплексом саме в наявності, доступності (безкоштовності) та умінні користуватися мережею Інтернет загалом та «гайдами» зокрема. «Гайди» – це відеоматеріали, що не вимагають додаткової оплати (при їх перегляді на певних Інтернет-ресурсах – «YouTube» тощо) й індивідуальної роботи. Студенту навіть не потрібно читати, лише переглянути відео- та прослухати аудіо матеріал до нього, що легше в порівнянні із самостійною роботою з книгою або навіть із відвідуванням занять у ЗВО (згідно з опитуванням студентів).

Висновки та перспективи подальших наукових досліджень. Спосіб отримання або здобуття знань безпосередньо залежить від педагогічних умов, наявних у ЗВО, що спрямовані на формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов. Спосіб здобуття знань залежить від доступності матеріалів навчання та умінь роботи з ними. Зміна системи здобуття знань проходить у наш час, студенти шукають полегшеного та дешевшого способу отримувати вміння та навички поза стінами університету. Складність процесу формування комплексу самоосвітньої компетентності та відсутність вказівок до її практичного використання зумовлюють потребу пошуку простіших шляхів здобуття знань, що стає можливим за допомогою Інтернету. Наявність готових, непрофесійних, націлених на механічне повторення (мавпування) безкоштовних методично-необґрунтованих «гайдів» у всесвітній мережі спокушає студентів не навчатися, а повторювати побачене, що призведе до відсутності не лише самоосвітньої компетентності майбутніх учителів іноземних мов, але й до відсутності будь-якої компетентності студентів взагалі (за умови заміни навчального матеріалу «гайдами»).

Вважаємо, що педагогічні умови, наявні у ЗВО протягом навчання, спрямовані на підсилення та заохочення студентів до самостійної навчальної роботи та до форму-

вання самоосвітньої компетентності, але вони спрямовані на формування внутрішніх структур і якостей особистості самоосвітянина. У той час як «гайди», які переглянуло 100% студентів навчальних груп (встановлено шляхом опитування 10 груп, що склало 137 студентів) пропонують полегшену форму здобуття практичних навичок, що є кінцевою метою навчання. Тому пропонуємо доповнити методичні рекомендації до практичних занять відеоматеріалами, що представляють прогнозовані результати відвідування відповідних уроків. Це має бути виконано самими студентами, які продемонструють своїм наступникам уже готовий результат навчання під керівництвом викладачів і за рецензування керівництва ЗВО.

«Гайди» набули популярності та широко використовуються, тому, доцільним є створення спеціалізованої бази «гайдів» у закладі вищої освіти для демонстрації їх студентам як професійно підготовленого навчального матеріалу у новому вигляді. Тобто пропонуємо доповнити існуючі методичні рекомендації новою формою подання: у вигляді відеоматеріалів, яка матиме за мету заохотити студентів-майбутніх учителів до навчання та самостійної роботи шляхом демонстрації перспектив навчання (його результатів) і самоосвіти (роботи з матеріалом, відведеним на самостійне опрацювання).

Список використаних джерел

1. Бухлова Н. В. Сутнісний зміст поняття «Самоосвітня компетентність». *Наукова скарбниця освіти Донеччини*. 2008. № 1. С. 4.
2. Білоусова Л. І., Кисельова О. Б. Технологія формування у майбутніх педагогів компетентності самоосвіти з використанням потенціалу інформаційно-навчального середовища. *Інформаційні технології в освіті: зб. наук. праць / гол. ред. Співаковський О. В. Херсон: Вид-во ХДУ, 2009. Випуск III. С. 11-20.*
3. Щолок О. Б. Компетентність самоосвіти як педагогічна проблема. *Матер. IV Міжн. наук.-практ. конф. 3-5 жовтня 2007 р., м. Луганськ. Частина 3. Луганськ: Альма-матер, 2007. С. 167-175.*
4. Перекладач з української на англійську зробить все швидко! URL: <http://www.m-translate.com.ua/perekladach/english/uk-en#text=guide%0A&direction=en-uk>
5. Pen Drive Life Hack – How to Turn Usb Pendrive into OTG Pendrive. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=n2yBn7Z4JUY>
6. Правила читання. Англійська за дві хвилини. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Iht9HbC1nec>

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 22.04.2018

Коломієць Б. С. Направленность педагогических условий формирования самообразовательной компетентности будущего учителя иностранных языков.

А Представлены педагогические условия формирования навыков самообразования при существующих педагогических условиях получения классического образования во время обучения в вузе. Во время профессиональной подготовки студенты заведений высшего образования не имеют возможности самостоятельно прогнозировать результаты своей учебной деятельности, активированной и поощряемой всеми наявными педагогическими условиями на всестороннее формирование самообразовательной компетентности, поэтому возникают риски при поисках облегчённых путей получения готовых навыков при помощи Интернет.

Ключевые слова: педагогические условия; самообразование; «гайд»

Kolomiets B. S. Orientation of Pedagogical Conditions on the Development of Self-Education Competence of the Future Teachers of Foreign Languages.

S The paper describes the pedagogical conditions presented at the Universities during the education of the future pedagogues, aimed on the development of self-education competence. During professional training, students of higher education institutions do not have enough experience to predict independently the results of their educational activities, encouraged by pedagogical environment aimed on comprehensive formation of self-educational competence, created in University, so they may risk finding easier ways of getting ready skills using the Internet.

Key words: pedagogical condition; self-education; «guides»